

Egy új néprajzi jelenség Kelet-Közép-Európában?

A Halloween és a tökbábukészítés egy kisalföldi
településen, Ógyallán

ÁRPÁD BAGIN

398.4(4)

A NEW ETHNOGRAPHIC PHENOMENON IN EAST-CENTRAL EUROPE?

THE HALLOWEEN AND THE PREPARATION OF PUMPKIN DUMMIES AT A TERRITORY OF THE LOWLANDS IN ÓGYALLA

Ethnography. Popular culture. Halloween. Pumpkin Dummy. Pumpkin Lantern.

1. Bevezetés

A Fórum Kisebbségkutató Intézet Etnológiai Központja *Populáris kultúra 1990–2005* című kutatási projektumának keretén belül kezdtünk el foglalkozni Halloween ünnepkörével, azon belül is a tökbábukészítés szokásával. Napjainkban a Halloween-ünnep elengedhetetlen kelléke a tök alapanyagú termék és az ebből készült tökbábu. 1989 előtt is élt a tökbábukészítés szokása, de akkor a Halloween megnevezés Kelet-Közép-Európában még nem volt használatos.

A Halloween a felületes szemlélődő gyakran amerikai eredetűnek¹ tartja, viszont a jelenséggel kapcsolatos folyamatok tüzesebb vizsgálata egyértelművé tette, hogy az egyes térségekre jellemző, valamilyen szintű önálló fejlődési sávokról beszélhetünk, amelyek voltaképpen a halloweeni ünnepkörbe tartoznak (Hörandner 2001a). Tehát e dolgozatban vizsgált „napjaink” jelenségét ismertük a múltban is, s az 1989 utáni időszakban egy-egy rendezvényt nem feltétlenül kell Halloween ünnepeként meghirdetni (lehet az egy tökbábukészítő-verseny stb.), de véleményünk szerint ezek a szokáscselekmények is a vizsgált ünnepkörbe tartoznak. Ami közös a Halloween és az európai tökbábukészítés között, hogy elsősorban az őszi időszakhoz, általában mindenszentekhez, halottak napjához kapcsolódik.

Mint már említettük, a Halloween-ünnep szinte elengedhetetlen eleme a *tökbábu*, *töklámpás* (utóbbi megnevezést általában a kárpát-medencei magyarok használják), ennek vizsgálatára helyezzük a hangsúlyt jelen összefoglalásunkban is.² A *töklámpások* a sütőtök, a takarmánytök és a főzőtök egyes fajtáiból készülnek. A tök termesztése Európában minden bizonnyal Amerika felfedezése után indult (vö. *Mezőgazdasági...* 1982, 644; Nagy 2000, 9, 15).³ Több szerző azt állítja, hogy a tök termesztése előtt a kelták és az írek (fehér)répából készítették világító bábuikat (Hörandner 2001b, 6; Segalen 2001, 201).

2. Kutatástörténet

Kutatástörténeti áttekintésünket a magyar és a szlovák szakirodalomban felbukkanó szórványos adatok felhasználása mellett, alapvetően a *Zeitschrift für Volkskunde* 2001. évi 2., tematikus számának összeállítására (a bemutatott területek Spanyolországtól Svédorszáig, ill. Írországtól Ausztriáig terjednek), továbbá a grazi egyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Intézete által egy 2001 októberében megnyitott kiállítás katalógusára alapozom (Färber 2001).

A kutatók Halloween kelta eredetét említik, s az egyik legjelentősebb kelta ünnepel – a „Samuin”-nel vagy „Sam(h)ain”-nel (amelyet a ma használatos Hallowe'en – mindenszentek napjának előestéje – megnevezéssel kapcsolhatunk össze) – azonosítják, amelyre november 1-jén került sor. A kelták ennek előestéjén tartották ünnepségüket, amely a nyári időszak befejezését, ill. a téli időszak kezdetét jelentette számukra. Később, 1840 után, ír telepések bevándorlásával különféle elemek kerültek át az USA-ba (Hörandner 2001b).⁴ Más-más formában történő reemigrációjuk a 20. század kilencvenes éveiben különféle intenzitást ért el Nyugat- és Kelet-Európában.⁵ A franciák körében a Halloween elterjedése nagyban a piacgazdaság (üzletházak) eredménye. A térhódítást jelentős mértékben elősegítette a sajtó, ill. a televíziós csatornák (filmek⁶). A vizsgált ünnep kapcsán különféle tök alapanyagú receptek láttak napvilágot, de tiltakozó magatartásokról is tudunk (pl. 2000-ben Észak-Franciaországban) (Korff 2001). Voigt Vilmos a közelmúltat illetően megjegyzi, hogy az amerikai Halloween Magyarországon is teret hódított (Voigt 2004, 158).

Pável Ágoston 1940-ben, az Őrségben végzett terepmunkálata során a tökmesztés mellett a tök alapanyagból készült különféle tárgyakat is megvizsgálta, többek között a gyerekek által ősszel, ill. télen készített *halált*, amely lényegében *töklámpás* volt. A szerző a tökbábukészítésen túl leírta az ezzel kapcsolatos ijesztgetés hagyományát is (Pável 1949, 139, 152–154). Dömötör Tekla, az őszi ünnepkörrel és a kukoricafosztással kapcsolatban közli, hogy néhányan jelmezt öltöttek az Alföldön, a kivájt tököt kivilágították, a fejükre helyezték, és így ijesztgették általában a lányokat, az asszonyokat (Dömötör 1986, 84).⁷ Megjegyzendő, hogy a magyaroknál és a szlovákoknál egyaránt ismert a halottak napjához kapcsolódó hiedelem, miszerint az elhunytak hazalátogatnak. A „trick or treat” [‘csíny vagy vendéglátás’ – B. Á. megj.], házról-házra járás bizonyos párhuzamaival többek között a mai Magyarország területén is találkozhatunk (mindenszentek és halottak napján a Dunántúlon a férfiak énekelve, imádkozva, járnak-kelenek, és a háziaktól pénzt, élelmiszert kapnak) (Dömötör 1986, 86; Tátrai 1990, 206). A szlovákiai horvátok⁸ körében is dívott a házról-házra járás szokása (a szlovákoknál viszont nem⁹). Ennek egyik válfaja már a 19. század (!) ötvenes-hatvanas éveiben fokozatosan kivesztett (Botík 2001, 172).

A jegyzetben említett inismóri (Nyugat-Írország) példa megváltozott formája lehet a most bemutatott jelenség, minden bizonnyal a kelta hagyományok és a Halloween-ünnep egyvelege. Kelet-Írországban ugyanis október 31-én jelmezbe (boszorkány, Batman, csontváz) öltözött gyermekcsoportok járnak házról-házra, és a „Támogasd a Halloween-partit” („Help the Hallowe'en party”) kérés hangzik el tőlük. Az összegyűlt adományt (édesség, alma, földimogyoró) egymás között szétosztják, elcserélik, elfogyasztják, különféle játékokat játszanak¹⁰, fiúk és lányok¹¹ egyaránt, s különféle csínyteteket is elkövetnek¹² (Lysaght 2001).

Az amerikai emigránsok Franciaországban ugyan már 1977-től megünnepelték a Halloweenet, de ennek erőteljes térhódítása csak 1997-ben kezdődött (ez szinte valamennyi lent bemutatott tanulmányra igaz, tehát, hogy az adott országban az amerikaiak, vagy akár turisták már korábban is megtartották a bemutatott ünnepet). Az üzletházak kezdetben még ódzkodtak a Halloweenre készült kellékek árusításától, ezt követően azonban a marketingesek kiszemelték a gyermekeket, és sikeres lett az ünnepre kínált termékek eladása¹³ (!) (Segalen 2001). Toscánában már a múltban is ismert volt, hogy november 1-jén, naplemente előtt a templomtól a temetőbe vonultak az emberek. Az őszi betakarításkor a tököt *töklámpás* készítésére is felhasználták. Majd az 1990-es évektől kezdődően megjelent a Halloween-ünnep, zártkörű ünnepek (születésnap), jelmezes felvonulások, táncmultságok formájában. Általános iskolai tanítók a jelenséget az angol nyelvórákon ismertetik tanulóikkal (ez is viszonylag gyakori a bemutatott térségeknél). Szardínia egyik városában András-napkor (igaz, hogy ez november 30-ra esik) gyermekek kiáltozásaikban kalácsot, ajándékot kérnek. Mindemellett Olaszországban a Halloween már jótékonyági célból is szerveződött (Mugnaini 2001).

Bernhard Tschofen szerint Ausztriában a Halloween az 1980-as évek második feléig ismeretlen jelenségnek számított. Először gyermekek improvizálták az ünnepet, amikor az ottani piac erre még felkészületlen volt (később természetesen már nem!). A Halloween összefonódott a tökparádékkal, amelyeknek jelentős a térhódításuk a vidéki falvakban¹⁴ (Tschofen 2001). A *Kürbisfest* megnevezés bekerült a német szótárakba (Gollesch–Schimanofsky 2001), s tök alapanyagú ételek kutatásával is elkezdtek foglalkozni (vö. Lerchegger 2001). Svájcban az első Halloween-multságok 1994–1995-ben jelentek meg, különleges megmozdulásokként. A tök termesztése – ahogy Ausztria esetében is – bevételi forrása lett a magángazdáknak.¹⁵ Jelentős a térhódítása a különféle jelmezeknek, pl. francia és észak-amerikai üzleti hatásnak köszönhetően a kínálat kibővült (Muri–Gyr 2001).

Spanyolországban (pl. Katalóniában) egyesek jelmezt öltenek, a gyermekek pénzt gyűjtenek. Az 1950-es évektől a fiúk fejükre *töklámpást* téve ijesztgették szomszédjaikat, miközben azok kertjeiben gyümölcsöt szedtek¹⁶ (Roma 2001). Svédországban 1997-ben a Halloween az üzletek mellett a médiában is teret kapott.¹⁷ A vendéglátóipar multságai, különleges ételkínálatai („ördögsvár” stb.) ott is ismertek. Az 1998. október 30-i göteborgi diszkóbalesettel (több mint 60 áldozat, 200 sérült) kapcsolatban az egyik helyi újság az okot a Halloween-ünnepben vélte felfedezni. Egyébként egy 1997–1998-as felmérés szerint többen az amerikai ünnep ellen tettek le voksukat, mivel ez szerintük a mindenszentek napjának megünnepelését veszélyezteti. A Halloweenet pártolók általában a fiatalok és a gyerekek (akiknek még általában nincsen elhunyt közeli hozzátartozójuk), a felekezeten kívüliek, de vannak, akik mindkét ünnepnek hódolnak, tehát a mindenszentek napjának is (Lilja 2001). Hollandiában a gyermekek viszonylag jól informáltak az amerikai ünnepről, és a Valentin- és a Mikulás-nappal egyetemben a Halloween is kezd népszerű lenni. A vendéglősök a nagyobb forgalom érdekében versennyel egybekötött jelmezes estet szerveznek (de arra is van példa, hogy Halloween-tematikájú az ünneplés májusban vagy szilveszterkor) (Helslott 2001). Norvégiából jelmezzel és maskarázással kapcsolatos adatgyűjtésről, a Halloween-ünnep anglo-amerikai hatású térhódításáról van tudomásunk. A „trick or treat” egyik norvég változata a „knask eller godteri”. Kedvelt a Fantomas- és Superman-jelmez (Írországból is) (Ohrvik 2001).

3. A Halloween-jelenség egy kisalföldi településen, Ógyallán

Ógyalla és Bagota a Kisalföld szlovákiai részén, a Zsitva és a Nyitra folyók összefolyásánál, a Komáromot Érsekújvárral összekötő főútvonal mentén található (Fényes 1848, 122; Kollár 2000, 5, 197). Komárom környékét a csehszlovák hadsereg 1919. január 10-én a Csehszlovák Köztársasághoz csatolta (Mácza 1982, 41). A kutatott településeket (Ógyalla, Bagota) a szlovák kolonizáció (Vadkerty 1999, 269), magyar lakosainak Csehországba való deportálása (Vadkerty 2001, 483–485, 491, 504), ill. kitelepítése is érintette. Bagotát 1971-ben közigazgatásilag Ógyallához kapcsolták, összterületük 5995 ha lett (Sčítanie... 1992, 73; Vašš 1999, 11).

A két település nemzetiségi és vallási összetétele a legutóbbi, 2001-es népszámlálás során a következő képet mutatta:

1. táblázat. Ógyalla lakosságának nemzetiségi összetétele a 2001-es népszámlálás szerint

Magyar	Szlovák	Roma	Cseh
4 092	3 711	209	55

Forrás: Sčítanie... 2001, 42

2. táblázat. Ógyalla lakosságának felekezet szerinti megoszlása a 2001-es népszámlálás szerint

Római katolikus	6 253
Református	531
Evangélikus	218
Baptista	110
Jehova tanúi	40
Görög katolikus	20
Evangélikus (methodista)	10
Egyéb, nem megadott	184
Felekezeten kívüli	764

Forrás: Sčítanie... 2001, 42–43

3.1. Egy polgári társulás kezdeményezése Bagotán

Az 1998-ban alakult Bagotai Sansz (Bohatská šanca) Polgári Társulás (Bögi 1999, 598) feltehetően még ugyanezen évben a Nyitra melletti Salgó (Svätoplukovo) községben egy nyilvános tökbábukészítéssel kapcsolatos rendezvényen vett részt. Innen meríthetett ötletet, mivel 1999. október első felében Bagotán – az akkori bagotai általános iskolával közösen – tökbábukészítő-versenyt hirdetett meg (Baloghová 2000). A rendezvény szervezéséből 2000-ben már a bagotai óvoda is kivette részét (*Hurbanovói Híradó* 2000, 10). E két fenti kezdeményezésnek tulajdonképpen az volt a lényege, hogy az elkészített munkákat a kertés házak elé kellett kitenni, az utcáról nézve jól látható helyre. A kivilágított (még elektromos energiával is!) tökbábukat egy gyermekcsoport értékelte. A harmadik alkalommal (2000-ben) a bagotai kultúrház melletti területen – ahová összegyűjtötték az elkészült bábukat – a felnőtt-

tek segítségével záró kiértékelést is tartottak. Kategóriánként a három legszebb tökbábút díjazták, a gyermekek édességet, oklevelet kaptak (Baloghová 2000). 2001-ben (palacsintasütés mellett) kiállítást hirdettek meg, amelyre a tökbábukat az említett bagotai szlovák nyelvű oktató-nevelő intézmények látogatói, ill. az ógyallai iskolában továbbtanulók készítették el. 2002. október 5-én (a szüreti felvonulás keretén belül) nem versenyszerű kiállítást (ezen is kb. 100 kiállított tökbábu szerepelt) rendeztek.¹⁸ A rendezőségtől a kiállítók édességet, írószert stb. kaptak, szürkületkor meggyújtották a mécseseket, majd este két kisebb tábortűz is emelte a kiállítás hangulatát. A tökvájással kapcsolatban a sima kivágások mellett megjelent az atipikus tökvájás, különféle alakzatok (pl. kutya), de ilyen-olyan megnevezések is: „indiai kígyók Bagotán” („indické hadi v Bohatej”) stb. Olyan ötletesnek is mondható tökbábuk (csiga, katicabogár) is bemutatásra kerültek, amelyekbe már mécses is tettek. 2003-tól a Bagotai Sansz Polgári Társulás már nem szervezője, társszervezője a tökbábukészítő rendezvénynek.

3.2. Óvodák

2002–2004 között négy óvodában végeztem néprajzi gyűjtést, abban az időszakban, amikor a településeken az óvodák átcsoportosítására, összevonására, ill. át-helyezésére került sor (hasonlóan történt ez az alapiskolák esetében is). A Feszty Árpád utcai, 1983-ban alapított szlovák nyelvű óvodában évente (hogypontosan mióta, azt nem tudni) készítenek tökbábút. 2002-ben kb. húsz öt-hatéves óvodás készített tökbábút a munkára való nevelés foglalkozáson. 2003-ban az óvónő vájta ki a tököt, amelybe mécses került. A gyermekek kérésére behúzták a sötétítőt, behívták a szakácsnőt (aki persze tudta, hogy majd meg kell ijednie), aki elől a gyerekek elbújtak. Ezek után az egyik tökbábút a hálószoba polcára helyezték el, majd a folyosóra tették ki. 2002-ben, de ezt követően is tökbábút rajzoltak, ill. tenyér nagyságú fejeket készítettek különféle papírból. 2004 októberében európai családok és iskolák napját tartottak (tökbábukat stb. készítettek rajzlapból, majd tökparádéra került sor, ezen pogácsát, üdítőt fogyasztottak).¹⁹ A nagycsoportosok az utcához közeli udvaron helyezték el tökbábuikat (kb. 30-at, amelyekben mécsesek világítottak), egy másik csoport az óvoda épületében az ablakba állította ki a tökbábukat (ezeken szárazvirág, fonálszerűség is díszlett). A kiscsoportosok a teraszt használták kiállítóhelynek.

Az 1978-ban alapított Komáromi Úti Óvoda (amelyet 2006. szeptemberétől a Feszty Árpád Utcai Óvodával vontak össze, így az intézmény mára megszűnt működni) 2002. október 4-én a két szlovák és egy magyar csoport számára rendezett tökparádét az európai szülők és iskolák napja (a továbbiakban: ESZIN) keretén belül. Erre a rendezvényre a családok a tököt maguk biztosították be (akadt olyan is, aki egy egész pótkocsival!), volt, aki süteményt hozott, a helyszínen teát főztek. A tökvájás az ebédlőben zajlott, a kész tökbábukat az épület előterébe (itt fényképek, videofelvételek készültek), majd az esti órákban az udvarra vitték ki. Aznap a *töklámpásokat* hazavitték. 2003 szeptemberében az óvoda fennállásának évfordulóján, az ESZIN keretén belül különféle zöldségből, gyümölcsből készítettek figurákat stb. (ugyan tökből is, de nem az előző évhez hasonlóan). Az ünnepség játszásra, ügyességi versenyek (futás, dobás stb.) lebonyolítására adott alkalmat. Minden gyermek

a kosárban lévő édesség közül választhatott, s gesztenyét ábrázoló papírmét is kaptak. 2004. október közepén (ekkor már nincs magyar nyelvű csoportja az óvodának, mivel időközben azt az alapiskola épületébe költöztették át) a 2002-es eseményekhez hasonlóan szerveztek összejövetelt. A rendezvény jelszava a „Legszebb lámpást csinálni!” („Najkrajší lampášik spraviť!”) volt, de a *strašidielka* megnevezést is használták. A tóklámpásokat az előtér lépcsőfokaira helyezték, majd – egy gyermek kérésére – lekapcsolták a villanyt, s a hatás mindenkinek nagyon tetszett.

A bagotai Új Negyed utcai szlovák nyelvű óvodában, 2003-ban *Az ősz Javorinkában (Jeseň v Javorinke)* elnevezésű kiállítást rendeztek (mely bizonyos előzményekkel már rendelkezett, s amelyet az ógyallai szlovák általános iskola alsó tagozatosai is megtekintettek) (Mlinkovics 2000, 9). Ezután a tartósabb zöldség (tök) az udvarra került, melyekből az intézmény megkereséseimkor még egy kiállítást állított össze (a tökök festett szemmel, szájjal stb. voltak díszítve). 2003 októberében a 2. ESZIN keretén belül befőttesüvegből készült kis lámpásokat kaptak a szülők ajándékba (s az ezekben elhelyezett meggyújtott mécsesekkel tértek haza). A program (játékok: ügyességi dobás, „mocsáron való átkelés”, „lovaglás”, hordógurigázás, festés stb.) befejeztével oklevelet, gulyáslevest és édességet osztottak. Az óvodában felfigyeltem német nyelvű újságok (*SPECIAL Lena, Window Color, Bastel-SPASS*) Halloweennal (is) foglalkozó számaira, amelyekből az intézmény feltehetően ötletet is merített. 2004 októberében a 3. ESZIN (salátakészítés, pogácsasütés, tökparádé) megszervezése előtt a tököt már korábban összegyűjtötték.²⁰ Itt a lidérc (*svetlonos*, lásd: Cibulová 1995) megnevezést használták, majd a *tóklámpásokat* az udvaron helyezték el. Az óvodás gyermekek csipeszt (amelyen rajzlapból kivágott tökbábu), és egy emlékoklevelet kaptak ajándékba, teát és fánkot fogyasztottak.

A zöldállási (közigazgatásilag Ógyallához tartozik) óvodában (mely 2005 júniusáig üzemelt, ezután a gyermekek többségét a Komáromi Úti Óvodába írták) tudomásom szerint 2003-ban nem készítettek tökbábut, 2004-ben viszont az intézmény által szervezett kiállításon többek között egy *tóklámpást* is kiállítottak, ezt követően tökparádét szerveztek.

Az óvodák rendszeres látogatói a Szlovák Kiskertészszövetség alapszervezetei által rendezett kiállításoknak, amelyekre különféle figurákat készítenek (pl. tökből).

3.3. Alapiskolák

2004-ig terjedően hat alapiskolában vizsgáltam. Bagotán a 2003/2004-es tanévig volt szlovák nyelvű alapiskolai oktatás (1–4. évfolyamban), egy-egy épületben, majd az ógyallai iskolához csatolták az osztályokat. 2002. október elején a bagotai intézmény a már említett polgári társulással közösen szervezett kiállítást a napköziben. 2003-ban a bagotai alapiskola már önálló szervezője a kiállításnak, amelyen a *tóklámpásokat* az este folyamán az Érsekújvári út melletti épületüknél helyezték el.²¹ 2003 szeptemberében–októberében az egyik tanítónő öt ijesztő tökbábut készített papírból, majd ezeket az órát zavaró tanulóknál használta fel, amikor egyet el kért tőlük, és azt egy zsákszerűségbe dobta.

Az ógyallai szlovák tanítású alapiskola alsó tagozatán zöldség- és gyümölcskiállításra, valamint tökvájásra is sor került már.²² Az elkészült tökbábukban az egyik csoport mécses gyújtott, majd besötétítették a termet s hangokat adtak ki. Az ott

jelenlévő nevelőnő szellemidézését emlegetett. A 2003. október 20-án sorra kerülő kiállításon csupán két tökbábu volt elhelyezve (mécsessel), persze volt még néhány kivájt s nem kivájt is, különféle díszítőelemmel. 2004-ben a *Kertből, határból...* (*Z polí a zo záhrad...*) kiállítás előtt, *Lidérc* (*Svetlonos*) c. kiállítást rendeztek.²³ Ugyanabban az évben, az egyik negyedikes osztályban az ablakokra – feltehetően egy német újságból vett ötlet alapján – a képzőművészeti óra keretén belül, papírból készült tökbábukat helyeztek el (ezeknek kezei, lábai is voltak). Érdekes a 2002-től megszervezett *Kísértetek találkozója*, amelyre általában alsó tagozatosok érkeznek lepedőbe öltözve stb. Az első, novemberben megszervezett összejövetelen a nyugati Halloween-ünnepet hangoztatták a megnyitó beszédben, továbbá azt, hogy a kísértetek nem léteznek, csak képzeletünk szüleményei. Játékos vetélkedőre is sort kerítettek (seprűnyélen való repülés, „mocsár átfutása”, „az áldozat elhúzása”, s kiválasztották a legijesztőbb arcot), cukorkát, 2003-ban pedig különféle frószereket is osztottak. 2004-ben a *Kísértetek bálja* (*Strašiples*) már a nagy tornateremben zajlott, ahol a teremdíszítés, különböző jelmezek (boszorkány stb.), de további játékok is megjelentek (pl. dísztököt kellett összegyűjteni); a győztesek papírérmét kaptak.

Az Ógyallai Magyar Nyelvű Speciális Alapiskolát általában romák látogatják, akikre nem jellemző, hogy tökbábút készítenének.²⁴ Ugyanakkor itt is megjelentek a papírtökbábuk, 2004-ben egy kiállításon kivájt tök is. Az Ógyallai Magyar Tannyelvű Alapiskola alsó tagozatosai körében 2001-től szintén készülnek *töklámpások* (bizonyos adatok alapján kb. húsz évvel ezelőtt ez már szokásban volt). 2004-ben az ESZIN keretén belül az akkorra hozzájuk kapcsolt óvodával közösen vájt tököt az első és néhány felső tagozatos tanuló. 2003-ban közvetlen mindenszentek napja előtt, 2004-ben október elején készültek a tökbábuk. Ez utóbbi alkalommal a folyosón elhelyezett készítmények egy részét egy faliújság – melyen *töklámpást* ábrázoló gyermekrajzok²⁵ voltak – előtti polcon helyezték el. A kiállítást követően voltak, akik hazavitték tökbábuikat, és azokat még egyszer kiállították.

A fenti intézményekkel (óvodák, alapiskolák) kapcsolatban elmondható, hogy általában szeptembertől októberig szerveznek különféle tömegrendezvény-szerű, tökbábukészítésre is alkalmat adó rendezvényeket. Ahogy a fenti eredmények is mutatják, a 2002-es évektől gyakoribbak ezek az események, de az 1989 előtti időszakal kapcsolatos adatról is van tudomásunk.

3.4. Háztartások (családok), vállalkozások

Az 1990-es évektől kezdődően egyre gyakrabban készítenek tökbábút a bemutatott településen magyarok, szlovákok és csehek egyaránt. A felekezeti hovatartozás nem játszik szerepet e szokásnál. A tökbábukészítés mindenszentek és halottak napja körül jelenik meg. Vannak, akik kifejezetten a Halloween-ünnepnek hódolnak (de pl. az nem mindig fontos, hogy pontosan október 31-én állítsák ki a tökbábút). Van, amikor a Halloween mellett a mindenszentek, ill. a halottak napja is szóba kerül (a család elhunyt hozzátartozói stb.), de az is előfordul, amikor a tökbábu teljesen más időpontban, egyéb alkalomból készül (pl. születésnap). A tökbábukészítés hagyományos átadásáról is beszélhetünk (a család idősebb tagja a tökvájtást megmutatja vagy megemlíti gyermekének, unokájának²⁶), de a televízió, az újságok (elemző esetben az internet) hatására is készítenek Ógyallán tökbábút. A család tag-

jai közösen (testvérek, sógornók stb.) is készíthetik a tökbábút, de egyénileg, az idősebbek a fiataloknak vagy fordítva, nők, férfiak egyaránt. Az elkészült bábukba égő mécesest tesznek (ekkor a gyerekek seprűnyélen lovagolnak, de ez nem mindenhol jellemző).

A háztartásoknak csak töredékét (ötven fölött volt ezeknek a száma) sikerült felkeresni. 2004. október végén, november elején közel száz tökbábu került dokumentálásra, kb. 35 helyszínen (ide a vállalkozások is beletartoznak). Néhány tökbábu (5 db 4 helyszínen) már szeptember elején és október első felében felbukkant. Ami a tökf figurák konkrét elhelyezését illeti: az utcáról nézve általában jól látható helyen kapnak helyet (bejárati ajtók, lépcsők, ablak, különféle emelvények, erkélyek vagy csak egyszerűen a kertés házak előtt), de előfordult, hogy a *töklámpás* az utcáról nézve nem is volt látható (takarta a kerítés, maga a kertés ház vagy pl. a teraszon, a szobában helyezték el).

Megjelenik a töklámpások ijesztő jellege, a szellemek, a tolvajok, a gyerekek megijesztése kapcsán, de a készítő célja lehet a Halloween is (ez keveredhet, és általában keveredik is mindenszentekhez kapcsolódó, ill. halottak napi elemekkel). Ugyanakkor mindenszentek vagy halottak napja is lehet a kiállítás napja. Nem jellemző, de előfordult, hogy az adatközlő nem tudott választ adni, miért is készített tökbábút, vagy azt mondta, hogy a „szellemek napjára” stb. készült el. Napközben általában dekorációként szolgál, egyfajta presztízs is, hol több a kiállított tökbábu. De jó kedvre is deríthet, pozitív energiát sugallhat a járókelők felé. Vállalkozások, háztartások különféle dísz tárgyakat is vásároltak (egy ilyen adatközlőm szobájában helyezték el, azért, hogy ne kelljen tököt vájnia[!]). Az egyik kertés háznál az ablakpárkányon elhelyezett tökbábuk között egy dísz tárgy is helyet kapott, de a háztartásokban különféle szellemfigurákat (melyekbe mécesest tesznek) is regisztráltam.

A Halloween népszerűsítői lehetnek külföldön járt rokonok, barátok (az egyik pl. 2001-ben Németországból hozott a témával kapcsolatos ajándéktárgyat). Már a mobiltelefonokban is felbukkantak a jelenséggel kapcsolatos játékok (pl. *töklámpások*at kell elkapkodni), ill. logók.

3.5. Összegzés

A vizsgálatokat az 1989 utáni időszakra összpontosítottuk, a terepmunkálatokat 2002–2004 között valósítottuk meg, amelyeknek során a kikérdezéses módszer mellett (interjú, kérdőív) a résztvevő megfigyelést, fényképezést alkalmaztuk.

Különféle hatásokat figyelhettünk meg a vizsgált településen: intézmény–intézmény (egy kiállítás megtekintése: pl. alapiskolások óvodát keresnek fel), intézmény–család (pl. a család egy óvodai rendezvény hatására készít otthonában tökbábút), család–család (figyelnek egymás kiállított munkáira) között, de családon belül is végbemehetnek különböző intenzitású hatások. A tök lehet saját termés (van, aki kifejezetten a termésbe vájás érdekében ültet), a nagyszülők kertjéből, rokonoktól, ismerősöktől, szomszédoktól. Különféle dolgot, alakot illusztrálnak, ötlenek ki, segíthet az ezzel kapcsolatos – akár többéves – tapasztalat is. A készítésnél mintát rajzolhatnak (kés, ceruza stb.) a tökre. A tökbábukészítés egyfajta szórakozási forma, amely kb. fél órától egy óráig, de akár tovább is eltarthat. A tökmagot hasznosíthatják, elfogyasztják, az intézményekben ezekből rajzlapokra is ragasztanak.

Néhány napig (általában az intézményeknél), de akár hónapokig is ki lehet állítva a tökbábu (pl. a következő év januárjáig!). Természetes folyamat következtében vagy a mécsesek lángjától tönkremennek, ekkor komposztálják, egyszerűen kidobják vagy a tenyészállatok etetésére használják fel (általában a kertés házaknál).

Az intézményekben (de akár a háztartásoknál is) használhatnak különféle díszítő elemek (kalap, fonál stb.), a tökbábukra festhetnek is. Megjelenik, általában az intézményeknél, hogy a tök nagyságát összehasonlítják az előző évi terméssel, megállapítják, hogy az adott évben nagyobb tökök termettek-e. Említést kell tennünk, hogy a szemek, az orrok általában háromszög alakúak, de lehetnek kör és négyszög alakú szemkivágások is. Néha szemöldök készül, általában fogazott száj, a felső rész és a tök kalapja cikcakkos is lehet. Innen, tehát felülről kerül a mécses, a gertya a belső részbe. Nem jellemző, de a tök felső részéből is lekaparhatnak, pálcikát helyezhetnek a kivágásokba. Említésre méltók az atipikus készítményeket (pl. fáraói maszk, macska stb.), amelyek tovább élnek az emberek emlékezetében. Az intézményekben fényképfelvétel készül a tökvájási folyamat egyes fázisairól. A szlovákok körében a *strašidlo* megnevezés (de a *svetlonos* megnevezés is) van jelen, a magyarok általában *töklámpásnak* nevezik a tökbábút. Megjelentek további, egy-egy családnál már állandósult megnevezések is (*tökvicsorgó*, *tökfilkó*, *buba* stb.). Mások csak egy-egy elkészült tökbábura (amit az éppen ábrázol²⁷) érvényesek. A készítés folyamata²⁸ is kaphat elnevezést, de előfordul, hogy az ilyen-olyan megnevezés használata a készítő számára nem fontos. A Halloween különféleképpen nevezték, irták (kérdőívre) az adatközlők (pl. „Halogén”, „Helovei”). A boltokban, virágüzletekben dísz tárgyakat árúsítanak (ezek általában kínai termékek, s a tökbábualakzatok lehetnek kerámiából, ülő tökfígurák tömött anyagból, kisebb szobrok, világító csontváz stb.). 2003–2004-ben dísz tökök, ill. egyéb tökök (szintén termény) jelentek meg a kutatott településeken (lépcsőn, bejárati ajtónál – egy esetben viharlámpával is –, de a bemutatott oktatói-nevelői intézményeknél, a boltokban, a kiállításon ugyanúgy).²⁹ Csak jelezzük, hogy pl. 2004-ben piaci kapcsolatok hatására egy új, tökből készült krémleves receptjét rögzítettem.

2003. október 31-én az egyik ógyallai szórakozóhelyen több-kevesebb sikerrel Halloween-partit szerveztek. Itt csak a vendéglősök voltak jelmezben (boszorkány, apáca stb.), akik kosárból apró édességet kínáltak a vendégeknek.

4. Befejezés

Október 31-e a Halloween ünnepén kívül a reformáció ünnepe (Chorváthová 1995) és a boszorkányok Walpurgisnachtja is tulajdonképpen (Muri-Gyr 2001), de jelen dolgozat eredeti témáját illetően azt kell kihangsúlyoznunk, hogy a 20. század első és második felében éppúgy készítettek tökbábút, mint napjainkban, a 21. század elején; feltehetően az egész Kárpát-medencében! Ma már elég jelentős a televíziós csatornák szerepe, jó példa erre az L. Juhász Ilona monográfiájában (ugyan a temetkezési szokásokkal, ill. temetődokumentációval kapcsolatban) közölt adat, amely szerint a gyermekek a Halloween szokásáról egy műholdas csatornán keresztül szerztek tudomást. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ősszel, Rudnán szokásban volt, hogy a gyermekek *töklámpást* készítettek (Juhász 2002, 150–151). Napjainkban mind a magyar, mind a szlovák kereskedelmi televíziós csatornák tájékoz-

tatnak az amerikai Halloweenról (hírösszefoglalók, filmek formájában), de hazai hírek is felbukkannak (Pécs 2004), *töklámpást* helyezhetnek el a stúdió asztalaira (2003, szlovák kereskedelmi csatorna). A Fórum Kisebbségkutató Intézet Etnológiai Központjában folyamatosan bővül az ilyen és az ehhez hasonló, a Halloween ünnepköréhez kapcsolódó adattári anyag.

Szlovákia nagyobb városainak (Pozsony, Nyitra, Nagyszombat) szórakozóhelyein, éttermeiben gyakoriak a Halloween-ünnepel kapcsolatos rendezvények. Az ilyen tematikájú összejövetelek az oktatási (alapiskolai) intézményekben is megjelentek (pl. Aranyosmarót), osztályt díszítettek (pl. Somorja), tökbábu jelmezű öltöttek magukra egy farsanghoz kapcsolódó jelmezesen összejöveteleket (Komárom). 2003-ban Nyitrán azt is hallani lehetett, hogy szülők gyerekeiknek szerveztek gyerekszírt amerikai minta szerint.

Az üzletekben különféle (cserép stb.) tökbábukra figyelhetünk fel (még a Szlovák Szüvenír nevűben, de a székelyföldi Korondon is), a kirakatokat díszítik (díszítőkök, töklámpások). Felbukkannak a Halloween-tematikájú felsőruházatot viselők, árusítók (Komárom, Érsekújvár), de Komáromszentpéteren az egyik helyi cukrász tökbábuból kiugró szellemfigurát ábrázoló tortát is készít az érdeklődőknek. 2005-ben az egyik boltban Komáromszentpéteren (de Komáromban is) tökbábu figurájú dísz tárgyat kínáltak, amely a térségre azelőtt nem volt jellemző. Érsekújvárbán egy lámpaboltban tökbábulámpát is vásárolhatunk, az üzletláncok prospektusai a Halloweenre különféle árucikkeket kínálnak. A Szlovákiában kiadott szlovák nyelvű gyermeklapok novemberi, októberi címlaprajzai is tanulságosak, mivel ezeken gyakran *töklámpást* is felfedezhetünk.³⁰ A magyar nyelvű *Tücsök* is közöl tökbábukkal kapcsolatos írásokat, rajzokat, de verset is (pl. 2003, 14. évf. 3. sz. 11. p.). A *Madarake Roma* 2003. októberi száma november 1-jére teszi a Halloween ünnepét. A szlovákiai magyar nyelvű napilap, az *Új Szó*, már több alkalommal közölt írást a Halloweenről. Szintén megemlíthetjük a *Mici Mackó Magazint* (ebben feltűnt a „Ciki vagy cuki?” használata, de egyéb érdekesség is); *Micky Maus* (német nyelvű gyermeklap) néven már kifejezetten tematikus számok jelennek meg (2003. október 28. 45. sz.; 2004. október 19. 43. sz.). Regionális, járási lapokban is közöltek írásokat a témában, pl. a Tanyon megrendezésre került kiállításról (-zsi- 2004). *Töklámpásról* egy kézműves foglalkozásokról szóló kiadványban (Chabrecsek [é. n.], 7–10), a Halloween-ünnepéről vallási lapokban (pl. *Evangélikus Élet*, 2003. november 2.) írtak. Batta György szlovákiai magyar irodalmár nevéhez egy *Töklámpás* című színpadi mű kapcsolódik, melyet az 1980/1981-es évadban, Komáromban be is mutattak (Batta 1983; *Kulisszák* 2002, 40). Továbbá megjelentek *töklámpásról* szóló versek (Szócs 1974, 40–41; Tornay 1994, 23), de a témával kapcsolatos német mesét is átdolgoztak már (Aszódi 1987, 315).

Jegyzetek

1. Az *amerikai* megnevezés használatakor Észak-Amerikára, azon belül az Amerikai Egyesült Államokra gondolunk.
2. Akár még görögdiinnéből is készülhet „tökbábu”, legalábbis az egyik szlovákiai szlovák nyelvű keresztény havilapban közölték, hogy Stomfán (Stupava) *dinnyelámpásversenyre* (*dyňové strašidlo*) kerül sor (*Rodinné spoločenstvo*, 20. évf. 7. sz.). A pontosság kedvé-

- ért itt kell jelezni, hogy a *strašidlo* megnevezés tulajdonképpen kísértetet, ijesztőt jelent (a *töklámpás* szlovák megnevezése *tekvicové strašidlo*).
3. Magyarországi adatok alapján, ebből az időszakból ismerjük a Tök családnevet – 1498: *Osvaldo Thek*; valamivel korábbi a Tökös családnév 1348-ból: *Stephani Thekus* (Kázmér 1993, 1083–1084). Ugyan a Közé-Kelettel kapcsolatos, hogy Kr. e. a 10. században Dávid fia, Salamon egy „tök alakú”, „tök formájú”, ill. díszítésű bronz medencét építtetett (1Kir 7,24–25). Ez az adat természetesen nem a töktermesztést illetően tájékoztat bennünket, de feltehetően nem is zárhatja ki azt, hogy az európai, a 15–16. században kezdődő töktermesztést jóval megelőzte a közel-keleti, de ezzel kapcsolatban további, még alaposabb vizsgálódás szükséges.
 4. A nyugat-írországi Inismór szigetén (írül: Árainn, 800 lakossal) ma is a felnőttek ünnepelnek. November 1-je náluk a téli időszak kezdetét jelöli, de megmozdulásukat, amely a túlvilággal hozható kapcsolatba, október 31-én (*Samhain*) tartják. Ekkor a lakosok 1/3-a, nők és férfiak egyaránt, jelmezbe öltözött kísértetként (írül: *taibhsí*) járnak-kelnek csendben házról-házra az esti órákban. A háztartásokba szabadon bejuthatnak, magukat megvendégelik (alma, gyümölcskenyér: „barm brack” stb.). Majd nyilvános helyet (vendéglő) keresnek fel, mulatnak a táncteremben („kísértetek tánca” stb.). Befejezés-képpen kiválasztják a három legszebb jelmezbe öltözött egyént, végül a jelmezes alakok felfedik kilétüket (Lysaght 2001).
 5. A *New York Times* 1997. október 30-án *Ah-lo-eeen* címmel a párizsi amerikai ünnepről tudósított, a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 1999. október 28-án Franciaország Halloween-pártiasságáról tájékoztatott.
 6. *Rocky Horror Picture Show*; *Kopogó szellem (Poltergeist)*; *Addams Family, a galád család*; *A vámpír árnyéka (Shadow of the Vampire)* (Figner 2001); *Halloween* stb.
 7. Itt kell említést tenni arról, hogy Selmeczi Kovács Attila a *Magyarországi olajnövény-kultúra* c. könyvében a tökről is fontos összegzést ad közre, de tök címszóval találkozhatunk a *Magyar néprajzi lexikonban* is. Viga Gyula tollából egy dolgozat gazdálkodási, táplálkozási szempontból közelíti meg a tököt, de töktermesztésre utaló földrajzi neveket is közölt (Kósa 1982; Viga 1997).
 8. A 16. sz. első felében kezdtek a térségbe érkezni (Botík, 2001, 16).
 9. A szlovák szakirodalom egyébként a tökbábukészítés szokásával nem foglalkozik (lásd pl. Bednárik 1943; Botík – Slavkovský 1995; Feglová 2000, 210–211; Horváthová 1968; Horváthová 1975; Horváthová 1986, 243; Kovačevićová 1990). Arról egyébként tudomást szerezhetünk, hogy Dél-Szlovákiában a tök elültetésének legmegfelelőbb időpontja nagycsütörtök napjára esett (Onderčaninová 1995).
 10. „Kapt el az almát” („Snap-apple”), „a vak ember becsapása” („Blind-man’s-buff”).
 11. A gyűrűt gyümölcskenyérben rejtik el, a lepucolt almahéjból a leendő férj nevére következtetnek, a bekötött szemű lány a tányérok egyikébe nyúl (ezekben a gyűrűn kívül, vizet – ami változást, (e)migrációt szimbolizál –, textilt – erősség –, ill. ezüstpénzt tesznek, régebben földet – halál – is tettek a tányérba).
 12. A kéményt betömik, becsöngetnek a városok ingatlanjaiba, két szomszédos családi ház kilincseit összekötik, vagy a papírzsákokat a kutyaürülékkel együtt meggyújtják, és azokat az ajtók elé helyezik.
 13. 1998-ban és 1999-ben pl. a McDonald’s vállalat egy jelmezkészítőt kért fel, hogy hamburgerei kelendőbbek legyenek.
 14. 1999-ben az Osztrák Posta által kiadott bélyegsorozat egyik bélyege fiatalasszonyt viselőben ábrázol, gyermekekkel szalmabálán ülve, körülöttük *töklámpásokkal*.
 15. 1998-ban, bizonyos előzményekkel ugyan, Zürichben szerveztek tökkiállítást (800 t, 250 tökféle, 320 000 érdeklődő, a legnagyobb tök súlya 440 kg).
 16. Elhangzott pl., hogy: „Amíg éltünk, ezen az úton jártunk. De már meghaltunk, és a kertbe járunk.”

17. Egy csomagküldő-szolgálat ügyfelei pl. kezdetben még csak amerikai svédek voltak, s 1991-ben Halloween-hetet szerveztek.
18. Aznap gulyásfőző versenyt, szüreti mulatságot stb. tartottak.
19. Ezt megelőzően a szülői értekezleten tudatták a szülőkkel, hogy Halloweenre készítenek kísérteteket (az egyik ottani óvónő a *Helovín* megnevezés mellett a *Helobínnal*, *Heloinnal* is találkozni vélt, s 2004-ben az ünnephez kapcsolódó német nyelvű újságot vásárolt).
20. A bemutatott intézmény igazgatása alá akkorra már átkerült az összes szlovák nyelvű óvoda, amelyeknek „felsőbb utasításra” 2004. október 15-ig tökparádét kell megszervezniük. Ezért is nagyon sok a jelenséggel kapcsolatos hasonlóság az óvodáknál.
21. 1997-től itt minden bizonyonnal készítették tökbábút a képzőművészeti órákon, ill. a napköziben.
22. 2002. október első felében, a napközi keretein belül második alkalommal *Nem hagyományos alakzatok zöldségből és gyümölcsből (Netradičné formy práce zo zeleniny a ovocia)* című kiállítást szerveztek.
23. Itt érdemes az időpontokkal külön is foglalkozni. Végtérre ez 2004. október 1-jén került megrendezésre, mivel a szülők azt hangoztatták, hogy a tök korábban beérett, de 2004. október 25–29-e között szeretnék volna megvalósítani a kiállítást (*Plán práce metodického združenia*, 2004/2005). Az elkészült munkákat nem a parkban (eredetileg oda tervezték), hanem az ebédlő bejáratához közel helyezték el.
24. A Zöldállási Szlovák Nyelvű Speciális Alapiskolával és az Ógyallai Művészeti Alapiskolával kapcsolatban nem bukkantam tökvájásra utaló adatra.
25. A *Tücsök* című lap le is közölt ezekből néhányat (Kecskés 2004).
26. Az 1946-os születésű adatközlő gyerekkorában, édesanyjánál, fiútestvéreinél figyelt fel a tökbábukészítésre, majd 2003-ban már unokájával készített tökbábút. Beszélgetésünkkor használta a Halloween megnevezést, majd néhány héttel később, amikor a kérdőívet kitöltötte, november 1-jét jelölte meg a tökbábuk kiállításának időpontjául, holott ez egy nappal korábban, október 31-én történt.
27. Malac, amelyik sokat telefonál; ET; Apa, anya, gyerek (Otec, matka a sin), Jožko Mrkvička mesefigura stb.
28. Boncolás (pitvaňie).
29. Megjegyzem, hogy Lippai János és Pável Ágoston polcokon elhelyezett dístökökről már tettek említést (Lippai 1753, 342; Pável 1949, 152).
30. A *Flak* (2001, 4. évf. 3. sz.) már a Halloween-ünnepet népszerűsíti.

Felhasznált irodalom

- Aszódi Éva, T. (szerk.) 1987. *Minden napra egy mese*. Bratislava–Budapest, Madách Könyvkiadó–Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó.
- Baloghová, Barbara 2000. Tökbábu-készítő verseny Bagotán. *Hurbanovói Híradó*, 3. évf. 1. sz. 4. p.
- Batta György 1983. *Töklámpás. Zenés mesejáték két részben*. Bratislava, LITA.
- Bednárik, Rudolf 1943. Duchovná kultúra slovenského ľudu. In Novák, Ludovít (szerk.): *Slovenská vlastiveda*. 2. köt. Bratislava, SAVU, 5–121. p.
- Botík, Ján 2001. *Slovenskí Chorváti. Etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov*. Bratislava, Lúč.
- Botík, Ján – Slavkovský, Peter (red.) 1995. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. 1–2. zv. Bratislava, Veda.
- Bögi, Vojtech [1999]. Verejno-spoločenský život. In *Mestská kronika Kniha 2. Mesto: Hurbanovo. Okres: Komárno. Kraj Západoslovenský*, 595–600. p.

- Cibulová, Tatiana 1995. Svetlonos. In Botík, Ján – Slavkovský, Peter (red.): *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. 2. zv. Bratislava, Veda, 317. p.
- Chabrecsek Terézia [é.n.]. *Töklámpás. Kézműves foglalkozások kisiskolásoknak*. Szeged, Csongrád Megyei Tanács Művelődési Központja–Magyar Úttörők Szövetsége Csongrád Megyei Elnöksége.
- Chorváthová, Lubica 1995. Všechnsvätých. In Botík, Ján – Slavkovský, Peter (red.): *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. 2. zv. Bratislava, Veda, 222. p.
- Dömötör Tekla 1986. *Régi és mai magyar népszokások*. Budapest, Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége–Hazafias Népfront. /Néprajz mindenkinek, 3./
- Döring, Alois 2001. Halloween im Rheinland. Notizen zu einem Forschungsprojekt. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 281–283. p.
- Färber, Elisabeth (Hrsg.) 2001. *Halloween. Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität Graz. Ausstellung vom 12. bis 31. Oktober 2001*. Graz, Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität.
- Feglová, Viera 2000. Kalendárne obyčaje. In Stoličná, Rastislava (red.): *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava, Veda, 190–214. p.
- Fényes Elek 1848 [Hasonmás kiadás]. *Komárom vármegye*. [h. n.] Kulcsár István Társadalomtudományi és Kiadói Alapítvány.
- Figner, Maria 2001. Wo geht man hin – was zieht man an? In Färber, Elisabeth (Hrsg.): *Halloween. Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität Graz. Ausstellung vom 12. bis 31. Oktober 2001*. Graz, Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität, 16–20. p.
- Gollesch, Heidrun–Schimanofsky, Ursula 2001. Die Steiermark und der Kürbis. In Färber, Elisabeth (Hrsg.): *Halloween. Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität Graz. Ausstellung vom 12. bis 31. Oktober 2001*. Graz, Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität, 24–27. p.
- Helslott, John 2001. Halloween in Holland. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 249–253. p.
- Horváthová, Emília 1968. Názory, představy a zvyky slovenského lidu. In Melicherčík, Andrej (red.): *Československá vlastivěda*. Díl 3. *Lidová kultura*. Praha, Orbis, 555–589. p.
- Horváthová, Emília 1975. Zvykoslovie a povery. In Filová, Božena – Mjartan, Ján (red.): *Slovensko*. 2. časť. *Lud*. Bratislava, Obzor, 985–1030. p.
- Horváthová, Emília 1986. *Rok vo zvykoch nášho ľudu*. Bratislava, Tatran.
- Hörandner, Editha 2001a. Vorwort. In Färber, Elisabeth (Hrsg.): *Halloween. Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität Graz. Ausstellung vom 12. bis 31. Oktober 2001*. Graz, Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität, 4. p.
- Hörandner, Editha 2001b. Halloween, eine Einleitung. In Färber, Elisabeth (Hrsg.): *Halloween. Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität Graz. Ausstellung vom 12. bis 31. Oktober 2001*. Graz, Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität, 5–9. p.
- Juhász Ilona, L. 2002. *Rudna I. Temetkezési szokások és a temetőkultúra változásai a 20. században*. Komárom–Dunaszerdahely, Fórum Társadalomtudományi Intézet–Lilium Aurum. /Lokális és regionális monográfiák, 2./
- Kázmér Miklós 1993. *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Keckés Mária 2004. Tisztelt Szerkesztőség! *Tücsök*, 15. évf. 3. sz. 2. p.
- Kollár, Daniel (szerk.) 2000. *A szlovák–osztrák–magyar Duna mente*. Bratislava, Dajama.

- Korff, Gottfried 2001. Halloween in Europa. Stichworte zu einer Umfrage. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 177–189. p.
- Kósa László 1982. Tök. In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon*. 5. köt. Budapest, Akadémiai Kiadó, 330. p.
- Kovačevićová, Soňa (red.) 1990. *Etnografický atlas Slovenska*. Bratislava, Veda.
- Lerchegger, Daniela 2001. Kürbis, Küche, Kulinarik – Essen oder nicht essen, das ist hier die Frage.... Halloween, eine Einleitung. In Färber, Elisabeth (Hrsg.): *Halloween. Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität Graz. Ausstellung vom 12. bis 31. Oktober 2001*. Graz, Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie der Karl Franzens-Universität, 29–32. p.
- Lilja, Agneta 2001. Halloween in Schweden. Kulturelle Bedrohung oder willkommene Herbstfeier? *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 241–248. p.
- Lippai János 1753. *Posoni kert*. Győr, [k. n.]
- Lysaght, Patricia 2001. Hallowe'en in Ireland: Continuity and Change. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 189–200. p.
- Mácza Michal 1982. Az első köztársaságban. In Mačanský, Ladislav–Kajtár, Jozef (összeáll.): *A komárnói járás*. Bratislava, Obzor, 33–41. p.
- Mezőgazdasági lexikon*. L–Zs 1982. Budapest, Mezőgazdasági Kiadó.
- Mlinkovics Terézia 2000. Gazdag ősz az Új negyed utcai óvodában. *Hurbanovói Híradó*, 3. évf. 5. sz. 9. p.
- Mugnaini, Fabio 2001. Hallowitaly. Vom Kult der Toten zur Karnevalisierung des Todes. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 216–227. p.
- Muri, Gabriela–Gyr, Ueli 2001. Halloween – Halloweener – Hallowinner? Halloween zwischen Brauchverwaltung und Eventkultur in der Schweiz. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 260–272. p.
- Nagy József 2000. *Dinnye, uborka, tök (kabakosok)*. Budapest, Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó.
- Ohrvik, Ane 2001. Halloween in Norway. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 233–240. p.
- Onderčaninová, Andrea 1995. Zelený štvrtok. In Botík, Ján – Slavkovský, Peter (red.): *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. 2. zv. Bratislava, Veda, 346. p.
- Pável Ágoston 1949. Töktermelés és olajsütés Szalafőn. *Ethnographia*, 60. évf. 1–4. sz. 139–154. p.
- Roma, Josefina 2001. Halloween – wiedergefunden. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 228–233. p.
- Schilling, Heinz 2001. Komet Halloween. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 273–280. p.
- Sčítanie ľudu, domov a bytov k 3. marcu 1991 v okrese Komárno* 1992. Komárno, Okresné oddelenie Slovenského štatistického úradu.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001* 2001. Bratislava, Štatistický úrad Slovenskej republiky.
- Segalen, Martine 2001. Halloween á la française. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 201–205. p.
- Szócs Kálmán 1974. *Töklámpás. Versek*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.
- Tátrai Zsuzsanna 1990. Jeles napok – ünnepi szokások. In Dömötör Tekla (főszerk.): *Magyar néprajz*. 7. köt. Népszokás, néphit, népi vallásosság. Budapest, Akadémiai Kiadó, 102–264. p.
- Tornay Mari 1994. *Töklámpa*. Budapest, Széphalom Könyvműhely.
- Tschöfen, Bernhard 2001. Halloween in Österreich. Ein Brauch zum Andocken oder: globales Wissen schafft lokale Formen. *Zeitschrift für Volkskunde*, 97. évf. 2. sz. 254–260. p.

- Vadkerty Katalin 1999. *A belső telepítések és a lakosságcsere*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó. /Mercurius könyvek/
- Vadkerty Katalin 2001. *A kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945–1948 közötti történetéről*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
- Vašš, Marián 1999. *Vznik a osídlenie Novej Trstenej*. [h. n.], [k. n.]
- Viga Gyula 1997. Néhány szempont a tök (*Cucurbita pepo*, *Cucurbita maxima*) magyarországi termesztéséhez és hasznosításához. *Néprajzi Látóhatár*, 6. évf. 1–4. sz. 199–206. p.
- Voigt Vilmos 2004. *A vallási élmény története. Bevezetés a vallástudományba*. Budapest, Timp Kiadó.
- zi- 2004. Tanyi Fiatalok. Halloween ünnepe a kellemes borzongásé. *Tanyi Hírmondó*, 2. évf. 10–12. sz. 3. p.

ÁRPÁD BAGIN

A NEW ETHNOGRAPHIC PHENOMENON IN EAST-CENTRAL EUROPE?

THE HALLOWEEN AND THE PREPARATION OF PUMPKIN DUMMIES AT A TERRITORY OF THE LOWLANDS IN ÓGYALLA

The author, joining the research project of the Forum Institute - that provides research of minority - titled Popular Culture 1990–2005 dealt with Halloween and mainly with the custom of pumpkin dummy preparation.

The author observed several influence at the examined territory: between institution-institution (visiting exhibitions), institution-family (for example a family influenced by a kindergarten program prepares a pumpkin dummy in its home), family-family (notice the exhibited works), there can be even influence of different intensity within the family. The pumpkin can be from own garden (there are some who grow pumpkins especially for this purpose), from grandparents', relatives', friends', and neighbours' garden. They illustrate, design different things, forms, even experience of many years can help in it. When preparing, they draw a pattern (with a knife, pencil, etc.) on the pumpkin. Pumpking preparation is a form of entertainment that can last for approx. half an hour, but even longer. The seed of the pumpkin can be used, eaten, at the institution they are glued on sheets of drawing paper. The pumpkin dummy can then be displayed (generally in case of institutions) for months (for example to January of the next year!).

In institutions (but also in households) several decorating elements can be used (hat, yarn, etc.), and it is also possible to paint on the pumpkin dummy. It is also present and mainly in the case of institutions that the size of the pumpkin is compared with the one from the previous year, it is then stated in which year grew bigger pumpkins. The eyes and the noses are generally of triangular form, but they also vary, the eye holes can be circular and square, too. In the institutions pictures are made from the several stages of the process of hollowing out the pumpkins. In the circles of the Slovaks even the expression of spook (but also jack-o-lantern) is present, Hungarians generally call the pumpkin dummy pumpkin lantern. But another names also appeared, that are in some families became settled, that are grinning pumpkin, dumb, etc.). Halloween can be called differently, respondents state (for example Halogene, Helovei). In 2003–2004 decorative pumpkins, and/or simple pumpkins appeared at the research areas (on stairs, entrance doors, but in the examined educational institutions, shops, exhibitions, too).

On 31st Oct. 2003 at a place of entertainment in Ógyalla a Halloween party was organised with more or less success. Here only the organisers were in costumes (witch, nun, etc.), who offered sweets from a basket to the guests.